

ANKARA' DA ASTRONOMİ HEYECANI

Semanur ENGİN^{1*}

¹Ankara Üniversitesi Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü, Ankara

1959 yılında Ankara Kız Lisesinden mezun oldum. İlk ve orta öğrenimim süresince en sevdiğim ders matematikti ve belki bu yüzden matematik öğretmenlerimi çok seviyor ve matematik öğretmeni olmak istiyordum. O yıllarda sadece belli fakülteler ve bölümler sınavla öğrenci alıyordu. Bu sınavların bazılarında girip kazandığım halde, yine de gönlüm matematikte olduğundan, A.Ü. Fen Fakültesi Matematik bölümüne kaydımı yaptırdım. Matematik bölümünden dört sertifika almıyordu, istenirse 3. yıl Astronomi yan dalı seçilip bir sertifika astronomiden alınabiliyordu.

O sıralar Astronomi kürsüsünde (henüz bölüm değil kürsü idi) bulunan Prof. Dr. Abdullah Kızılırmak, matematik öğrencilerini toplayarak onları yan dal olarak Astronomiyi seçmeleri için teşvik ediyordu: Astronomide bir Hollandalı Profesör (Kreiken) vardı ve Ahlatlıbel' de yeni bir gözlemevi inşa ediyordu, gözlemevinin geleceği parlaktı ve bazı bilimsel gözlemler yapıyordu. Abdullah Bey öğrencilerle iyi diyalog kuruyordu ve ben dâhil birçok öğrenciyi heyecanlandırmış, aklımızı çelmişti. Böylece pek çok arkadaşla birlikte yan dal olarak Astronomiyi seçtik. Derslerin yanında bizleri yeni inşa edilmekte olan gözlemevine götürüp aletleri tanımamızı ve bazı gözlemlere katılmamızı sağlıyorlardı. Kütüphanenin düzenlenmesi gibi işlere de yardım ediyorduk.

O zamanlar kürsüde sadece Prof. Dr. E. A. Kreiken, Prof. Dr. Abdullah Kızılırmak ve Doç. Dr. Nihat Eskioglu vardı. Prof. Kreiken' in verdiği dersleri Abdullah Bey ve Nihat Bey tercüme ediyordu. Bazı mezunların ve asistanların doktora yapmak üzere yurt dışına gönderilmiş olduklarını duyuyorduk. Prof. Kreiken' in de yurt dışında tanınmış bir bilim insanı olduğunu öğrenmiştik. Yurt dışından mali destek bularak bir yandan gözlemevini inşa edip teleskoplar, aletler getiriyor, diğer yandan eleman yetiştirmek için iyi öğrencilere burs temin ederek onların çeşitli konularda yetişmesi, doktora yapması için Avrupa ve Amerika' daki üniversitelere ve astronomi enstitülerine yolluyordu. Bu heyecan ve umut verici çalışmaları Kreiken ve Abdullah Bey beraber yürütüyorlardı. Ne yazık ki biz son sınıftayken Abdullah Bey Ege Üniversitesi' ne Astronomi Bölümü açmak üzere kürsüden ayrıldı. Bu duruma çok üzülmuştüm. Çünkü Abdullah Bey hem çok iyi bir hocaydı, hem de yeni kurulan gözlemevi için çok önemliydi. Ayrıca kürsüde zaten çok az öğretim üyesi vardı.

1963 Haziran' ında mezun olduğumuzda Prof. Kreiken beni ve Cemal Aydın' ı Prof. Dr. M. Hack ile yıldız spektroskopisi konusunda çalışmak üzere İtalya' daki Merate (Milano) Gözlemevi' ne gönderdi. Bir yıl gözlemevinde çalışacak ve İtalyanca öğrenecek, ikinci yıldan itibaren de Milano Üniversitesi' ne devam edip doktora yapacaktık. İtalya' ya gittiğimizde ikimiz de hiç İtalyanca bilmiyorduk ve elimizde "Türkler için İtalyanca" diye bir kitap ve ufakık bir sözlükten

* Emekli, Prof. Dr.; e-posta: semanur.engin@gmail.com

başka bir şey yoktu. Zaten piyasada başka bir şey de bulamamıştık. Merate' ye varır varmaz Prof. Hack hemen çalışmamız için önümüze İtalyanca bir Astrofizik kitabı koydu ve bizi 1 m.' lik teleskobun olduğu kubbeye götürüp nasıl gözlem yapacağımızı akıcı (!) bir İtalyancayla anlatmaya başladı. Tabii hiçbir şey anlamamıştık. Öyle moralim bozulmuştu ki hemen Türkiye' ye dönmek istedim. Fakat Prof. Kreiken' in teşvikiyle bir süre denemeye karar verdim. Nitekim 3 ay içinde dil sorunumuz bayağı hallolmuştu.

Merate' deki çalışma dönemimiz verimli geçiyordu. Gözlem yapıyor ve daha önce alınmış tayfları indirgiyorduk. Bu çalışmalar sadece doktora çalışmamın başlangıcını değil aynı zamanda Margherita Hack' la kariyerimin sonuna dek sürecek bir işbirliği ve dostluğun ilk adımlarını oluşturdu. Bir yıl dolmadan Margherita Hack ve Cemal Aydın' la beraber kısa bir yayın da yapmıştım. Fakat ne yazık ki Merate' ye gidişimizden 10 ay sonra Prof. Kreiken' in vefat ettiğini öğrendik. Bu beklenmedik ölüm hem bizi çok üzdü, hem de bütün planlarımızı değiştirdi. Bursumuz (NATO bursu) her yıl Kreiken tarafından uzatılacaktı. Prof. Kreiken' in vefatı bunu imkansız hale getirdi. Bu durumda bir yıl daha kalıp doktora tezi olarak birer çalışma yapmaya karar verdik. Benim tez konum 7 adet F-tipi metalik yıldızın tayfsal analizi idi.

1965 sonunda Ankara' ya dönerek Astronomi kürsüsüne asistan olarak girdim. Bu sırada kürsüde sadece Doç. Dr. Nihat Eskiöglü ve Dr. Nadir Doğan vardı ve bir yıllığına Almanya' dan Prof. Dr. Gleissberg davet edilmişti. Gleissberg daha önce 25 yıl İstanbul Üniversitesi Astronomi kürsüsünde çalışmış olduğundan Türkçesi çok iyiydi. İtalya' da hazırlamış olduğum doktora çalışmamı Türkçe olarak yazıp Gleissberg' e verdim, okudu. Gleissberg' in önerdiği düzeltmeleri yapıp bu çalışmayı tez olarak sundum ve 1967' de doktoramı verdim. Bu arada Gleissberg de memleketine dönmüştü. Kürsüde az sayıda öğretim üyesi olduğundan asistan olduğum andan itibaren uygulamalara ve derslere girmeye başladım. Bunlara hazırlanmak çok vaktimi alıyordu. Kendimi yetiştirmek ve araştırma yapmak için çok az zaman kalıyordu. Ayrıca gözleminde iki küçük teleskop vardı, bunlara tayfçeker bağlamak mümkün değildi. Teleskopların biriyle fotoğrafik fotometri, diğeriyle güneş lekeleri gözlemleri yapılıyordu. Bu nedenle tayfları Prof. Hack vasıtasıyla temin ediyordum. Prof. Hack ve arkadaşlarının Haute Provence Gözlemevi' ndeki büyük teleskoplarda yılda belli miktarda gözlem zamanları vardı, tayfları (fotoğrafik) orada alıyorlardı. Prof. Hack beni yaz aylarında Trieste' ye davet ediyordu, bu tayfları orada indirgeyip yayına hazırlıyor veya tayfları mikrofotometrede kaydedip bu mikrofotogramları buraya getirip indirgiyordum. Yani taşıma suyla değirmen döndürmek oluyordu. Büyük bir teleskop ve buna bağlanacak bir tayfçeker almak üniversite bütçesiyle mümkün değildi. Bu nedenle tayfsal çalışmalarımı (Cemal Aydın ve Nihal Yılmaz' la birlikte) bu şekilde devam ettirdim. Doktoradan sonra gözleminde fotometrik gözlem programlarına da katıldık. Fakat bu da kolay değildi. Gözleminin minibüsü fakültenin işlerinde de kullanıldığından gözlem yapacağımız çoğu gecelerde minibüsü temin edemiyorduk. O zamanlar hiç birimizin özel arabası da olmadığından maalesef gözlemi kaçıryorduk. Ayrıca en küçük bir malzemeyi bile güçlüklerle sağlıyorduk. Tabii bunların bir nedeni de

kürsüde bir profesörün, hatta doçentin bile (çünkü Nihat Eskioglu da zorunlu olarak ayrılmıştı!) olmamasıydı.

Birkaç yıl sonra Prof. Kreiken' in İngiltere' ye gönderdiği Zeki Aslan da dönmüştü. Ayrıca yine ABD' de doktoralarını yapan Zeki Tüfekçioğlu ve Güner Omay da Milli Savunma' nın izniyle bazı dersleri vermek üzere geliyorlardı. Ders yükümüz biraz azalmıştı. Daha sonra Astronomi bölüm adını aldı, sonrasında da ana dal olarak lisans öğrencisi almaya başladık. Bu arada bizler de doçent ve profesör olduk, bölüme yeni öğretim üyeleri geldi, aldığımız asistanlar yetişti ve son yıllarda onlar da doçent ve profesör oldular.

Asistan olduğumuz yıllardan itibaren özlemimi çektiğimiz, ilk çalışmalarını Nüzhet Gökdoğan, Abdullah Kızılırmak gibi hocalarımızın başlattığı Ulusal Gözlemevimiz nihayet 1997 yılında açıldı ve son yıllarda tayfsal gözlemler de başladı.

Sevgili Margherita Hack' la olan dostluğum kendisinin 1998 ve benim 2003 yılındaki emekliliğimizden sonra da devam etti. Kendisi ve gözlemevi, 1970' ten itibaren bana ve bölümümüzden birçok meslektaşına çok iyi ortak çalışma fırsatları sağladı. Dr. Hack zaman zaman da Türkiye' ye gelerek seminerler verdi.

Geriye baktığımda, Astronomi gibi ülkemiz için çok genç ve yeni bir dalın emekleme dönemini yaşadığım ve elimden geldiğince katkıda bulunduğum için kendimi şanslı hissediyorum. Diğer taraftan, yukarıda da anlattığım gibi özellikle doktora ve sonrası dönemde bölümde yol gösterecek kıdemli akademik personelin azlığı/yokluğu, Kreiken' in erken vefatı vs. gibi şanssızlıklar ister istemez kariyerimde etkili oldular. Ülkemizde Astronominin olgunlaşmaya başladığını ve her ne kadar eksikler olsa da genç meslektaşlarımızın bize göre çok daha iyi şartlara sahip olduklarını sevinçle görüyorum. Bu bana astronominin Türkiye' deki geleceği açısından umut veriyor.